

Реч на д-р Јованка Стојановска-Друговац
директор на Институтот за македонска литература

КОЛЕ НЕДЕЛКОВСКИ ПОЕТ И БОРЕЦ

*Почитувани дами и господа
Почитуван директор на НУБ „Св. Климент Охридски“
Почитувани колеги*

Овој покрив, налик на мајка која се грижи за своите чеда, чува илјадници и илјадници книги, милиони страници кои се насушна наша потреба да го осознаеме светот, сопствените вредности, самите себеси. Меѓу тоа бесценето наше благо се наоѓаат две стихозбирки, брилијантно насловени Молскавици и Пеш по светот. Нивен создател, творец, сонувач, автор е Коле Неделковски, наш поет и борец во чија чест сме денес собрани да му оддадеме почит во знак на незаборав иако поминале половина век и една деценија од неговата херојска смрт.

Во тоа име ја искажуваме нашата благодарност до Министерството за образование и наука на Р. Македонија кое финансиски го потпомогна одржувањето на овој научен собир кој е пак под покровителство на Собранието на Р. Македонија. Голема благодарност упатуваме и до г. Паскал Гилевски, директор на НУБ „Св. Климент Охридски“, за безрезервната поддршка овој собир да се одржи во храмот на книгата.

Денес, на овој научен собир требаше да учествува и академик Анте Поповски. Ние му пожелуваме брзо оздравување со желба да биде со нас по некој друг ваков повод.

*„А сега пошпевај,
земјо на маки вековни!
И ја ти црна преминав,
Со сипрадна душа останава“
/Коле Неделковски: Песна прва,
Пеш по светот/*

Македонската книжевна историја е историја и на трагични животни и творечки судбини. Од Константин Миладинов, Никола Јонков Вапцаров, кој е стрелан, Антон Попов кој паѓа покосен, Коста Рацин - кој паѓа покосен, Ацо Караманов кој загинава на 17-годишна возраст, Мите

Богоевски кој во септември 1942 година, опколен од бугарските фашисти си го одзема животот, Коле Неделковски кој на 2 септември 1941 година загина по провалата на македонската диверзантска група фрлајќи се од мансардата на шестокатницата на ул. „Генерал Паренсов“ бр. 16 во Софија. Тоа се и судбините на многу Македонци, кога „крвта, смртта и поезијата творат троединство на нивните животи, без кои како да не се може. Зашто, ако не е така, епохите би останале без очи, историјата би била без душа. А главно сите беа деца на долните, бедни слоеви, селански и работнички. Што ги влечело напред, што ги наполнувало со верба и гордост, со омраза, љубов и херојство? Што е тоа, како може да се именува тој феномен, дека имено поетско уметнички души, толку сензибилни, станувале најбескомпромисни знаменосци и борци на Револуцијата?“¹.

Борец и поет, поет и борец Коле Неделковски, синот на Војница и син на својата земја по својата скромност беспримерен, тих, молчелив, нежен, внатрешно горд, до болка чувствителен „за време на своето временски кратко присуство во литературата, за време на своето тригодишно активно присуство во литературата, проследено со евидентна револуционерна културна историска вредност“ (Томе Тодоровски). Неговата песна „Прештално писмо“ од 1932 година посветена на неговиот пријател некако ја означува неговата поетска патека. Следната, 1933 година Неделковски оди во Софија и „Македонецот во него - пишува Митрев, ја созна бргу грешката, Македонецот во него ја изживеа жестоко заблудата. Доброволецот емигрант разбра дека неговите родни браќа во емиграција си имаат создадено друг облик на својот живот, и тие му беа туѓи“². Во Софија, Неделковски живее самотен живот. Преку ден е работник - декоратер, ноќе е поет во туѓина. 1937 година е преломна година во животот и уметничките концепции на поетот. Прифатен од МЛК и под силно влијание на Вапцаров, пријател е со Марковски и Рацин. МЛК до највисок степен „Ја разви свеста и дејноста на македонската творечка интелигенција. Токму во неговите пазуви се јавија значајни писатели, новинари, уметници и револуционери“³. На состаноците на овој

---

¹ Миодраг Друговац: Македонската литература од Мисирков до Рацин, „Просветно дело“, Скопје 1975, стр. 213.

² Димитар Митрев: Творечкиот пат на Коле Неделковски, „Нов ден“, бр. 7-8, 1946, стр. 51-57.

³ Блаже Ристовски: Столетија на македонската свест, „Култура“, Скопје, 2001, стр. 24.

кружок, со посебно ангажирање на Неделковски разгледувана е па дури и целосно е препишана знаменитата книга „За македонските работи“ од Крсте Мисирков која, токму Неделковски ја пронајде во рафтовите на Софиската народна библиотека. На 26-годишна возраст, во 1938 година месечното списание на Илинденската емигрантска организација „Илюстрација Илинден“ почна да ги објавува песните на Неделковски, а тој, својата прва стихозбирка „Молскавици“ - посветена на мајка му ја објави во 1940 година. Втората и последна негова стихозбирка „Пеш по светот“ е објавена во 1941 година, 12 дена пред трагичната смрт. Песните се одраз на неговите тажни години. Години на болка и носталгија. Во нив ја чувствуваме силината на индивидуалистичната песимистична нота. Песните се елегии. Лични болки. Незадоволства. Протести. Митрев рече: „Сето она барање на тој поет-скитник, произлегува од тешките години на еден нерадосен личен живот. Рапавини во стихот, со нестројност во ритамот - макар и со сите белези на почетништво песните на Коле Неделковски привлекуваа со непосредно лирично чувство, со интимно испеаната болка на нерадосен човек“.

Поетското дело на Коле Неделковски, скромно по својот обем и по своите квалитети, сепак е наше драгоценост поетско наследство. Преку песната тој пушти глас од себе, викна песна своја на јазик негиран и прогонуван, викна песна „блиска до животот и душата на народот“. Создаде песна! Блиски му беа „Белите мугри“, „Народните бигори“, „Огинот“, „Лулкината песна“, историјата на татковината, „Зборникот“ на Миладиновци, „Македонските работи“. Објавувањето на македонските стихозбирки на македонски јазик од Марковски, Рацин, Неделковски го поставија прашањето за македонскиот литературен јазик, а тоа значи и прашањето за македонскиот национален јазик, различен од другите словенски јазици „по строежот и формата“ - како што рече Антон Попов. Токму во овие прашања лежи драгоценоста на поезијата на Коле Неделковски. Студиите на Зафировски, Митрев, Поленаковиќ, Т. Димитровски, Б. Ристевски, Алексејев, Ѓурчинов, Друговац, Т. Тодоровски, В. Тоциновски... го потврдуваат вредносниот аспект на оваа поезија. Песните нему посветени се исто така доказ за неговото поетско име.

Неоспорно, поетскиот јазик на Неделковски доживува извистување во неговата втора стихозбирка „Пеш по светот“. Неоспорно е, исто така, дека

„творечкиот развој на Коле Неделковски тече, за оние неколку години јавно поетско творење, по една - мерено со денешни мерила - бавна но постојана нагорна врвица. Прекинат е токму во моментот кога поетот се подготвува за издавањето на третата стихозбирка, за што загатнува и на внатрешната страница од првото издание „Пеш по светот“, пишувајќи дека е тоа само „дел први“⁴. И со две стихозбирки, и со скромно поетско дело, поезијата на Неделковски не може да биде ниту заборавена, ниту обесценета. Во „темелите на нашата современа поетска зграда Неделковски има свој удел“⁵. Преку песната, тој има што да каже на генерацијата што како самиот рече гореше и изгоре до крај, но преку песната Неделковски испрати и порака до поколението.

*Кажи, ѝевец, штио ѝе мачи,
штио не знаеш ниџде мир?
Сѝраден вик на сеџде - јачи
Од душа ѝи - земна шир.*

*Својѝе болки ли си ѝееш,
Теџла ли за народ ѝвој,
ѝа се ѝака солзи лееш,
низ сиоѝи си живоѝи свој?*

(...)

*Пеј, о браѝко, ѝеј за народ
И му ѝесни бурни дај,
Та со моќ да урне сводоѝи
Од роѝсѝиво над роден крај.*

*(К. Неделковски:
Пеш ѝо свеѝоѝи, „На ѝоеѝоѝи “)*

---

⁴ Коле Неделковски: Собрано дело, јубилејно издание по повод на 40-годишнината од смртта на претот-борец, предговор, коментар, избор и редакција Тодор Димитровски, „Македонска кнѝпа“, „Култура“, „Наша кнѝга“, Скопје, 1981, стр. 18).

⁵ (Ибид)